

Vaktherapie in het jongerenwerk

Een positieve ontwikkeling

“Als ik speel over mezelf, dan hoop ik dat er iemand is die denkt: ik ben niet alleen” – jongere uit het project.

Vaktherapeuten, jongerenwerkers en relevante betrokkenen zochten gezamenlijk naar invulling van de transitie in de Jeugdzorg. Het RAAK-onderzoek ‘Vaktherapie in het Jongerenwerk’ bood een kans om na te gaan hoe *community arts therapy* preventief kan worden ingezet bij kwetsbare jongeren met externaliserend gedrag.

In dit artikel ...

- ... interprofessionele samenwerking van vaktherapeuten en jongerenwerkers vanuit *Communities of Practice*;
- ... laagdrempelige preventieve interventies voor kwetsbare jongeren met externaliserend gedrag gericht op *empowerment*;
- ... aanwijzingen dat het sociaal functioneren en het zelfbeeld van kwetsbare jongeren bevorderd kunnen worden.

Inleiding

Er is waarschijnlijk geen levensfase waarin zulke grote veranderingen plaats vinden als de adolescentie. Het gedrag van jongeren dat hiermee gepaard gaat is een uiting van de ontwikkeling van de eigen identiteit richting volwassenheid (Crone 2008; 2012). Een grootschalig Nederlands onderzoek naar de gezondheid en het welzijn van jongeren laat een aantal trends over de jaren heen zien (De Looze et al., 2013; Ter Bogt, Van Dorsselaer & Vollebergh, 2002). Ten eerste verloopt bij circa één op de vijf jongeren hun ontwikkeling niet vlekkeloos en is er sprake van problemen. Ten tweede neemt externaliserend probleemgedrag toe met de leeftijd en doet dit zich vaker voor bij jongens dan bij meisjes. De grootste risico's lopen jongeren met de laagste opleidingsniveaus, jongeren uit gezinnen met een lagere sociaal economische status en jongeren die niet met beide biologische ouders wonen. In de literatuur wordt ook wel gesproken van risicojongeren, overbelaste jongeren, kansarme jongeren of kwetsbare jongeren (Van Hoorik, 2011; WRR, 2009). Een definitie van deze groep, waar draagvlak voor bestaat, is de definitie van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI, 2013). Volgens het NJI zijn risicojongeren ‘jongeren, bij wie zich problemen voordoen, waardoor de psychische, sociale of cognitieve ontwikkeling wordt bedreigd waardoor zij een gevaar voor zichzelf of hun omgeving zijn,

of zelf gevaar lopen, of (vroegtijdig) buiten de maatschappij dreigen te vallen.’

Meestal is er niet één oorzaak van problemen bij deze jongeren aan te wijzen, maar gaat het om een samenspel van verschillende factoren. Factoren die een bedreiging vormen voor een goede ontwikkeling zijn risicofactoren. Bieden ze jongeren juist bescherming, dan noemen we ze beschermende of protectieve factoren. De term ‘risicofactor’ verwijst naar een gebeurtenis, omstandigheid of eigenschap, waarvan bekend is dat er een statistisch grotere kans is op een (soms veel later optredend) probleem in de ontwikkeling van een kind waarmee het risico geassocieerd is (Van Hoorik, 2011). Sommige risico’s zijn in de jongeren zelf gelegen, zoals een laag intelligentieniveau of gebrekkige zelfbeheersing, andere zijn buiten hen zelf gelegen, zoals beperkte opvoedingskracht van de ouder(s), armoede, of delinquente vrienden (Weerman & Van der Laan, 2006; Heiden-Attema & Van der Bol, 2000). Voorbeelden van beschermende factoren zijn goede communicatieve vaardigheden, opvoedingsvaardigheden van ouders en sociale betrokkenheid in de buurt (Gleser et al., 1981; Plaisier, 2007). Ook het ontwikkelen van talenten en vaardigheden en het hebben van dromen en ambities kunnen worden beschouwd als beschermende factoren (Kooimans, 2009). In dit kader wordt steeds vaker ook de term *empowerment* gebruikt.

Empowerment

Empowerment wordt gezien als een proces van versterking, waarbij individuen, organisaties of gemeenschappen grip krijgen op de eigen situatie en hun omgeving en dit bereiken via het verwerven van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie (Van Regenmortel, 2009). Ontwikkeling op sociaal gebied en op het gebied van de identiteit sluit hierbij aan. Het proces

Een versterking van beschermende factoren draagt bij aan de preventie van delinquent gedrag

van empowerment heeft betrekking op de versterking van beschermende factoren van jongeren en van hun omgeving. De verwachting is dat de versterking van deze beschermende factoren bijdraagt aan preventie van delinquent gedrag door *resistance* en *desistance* (Abdallah, Kooimans & Raven, 2013; Kooijmans, 2009; Van Hoorik, 2011). Met *resistance to crime* wordt bedoeld het kunnen weerstaan van criminaliteit, terwijl *desistance from crime* het afzien van criminaliteit betekent. De literatuur maakt inzichtelijk

dat er bewijs is waaruit blijkt dat inzetten op beschermende factoren effectief is om probleemgedrag tegen te gaan en het zelfbeeld te vergroten (Van Hoorik, 2011; Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt & Caspi, 2005).

Transitie

De transitie van de jeugdzorg betekent dat er vroegtijdige ondersteuning wordt geboden dicht bij de jongere in zijn directe leefomgeving. De verwachting is dat hierdoor de kans verkleint dat er bij kwetsbare jongeren problemen optreden dan wel verergeren, waardoor er mogelijk gevaar ontstaat voor overlastgevend of delinquent gedrag en specialistische zorg nodig is. De transitie vereist competenties van betrokken professionals om interprofessioneel te kunnen samenwerken en jongeren adequaat en vroegtijdig te ondersteunen. Professionals die zich met name richten op deze risicojongeren zijn jongerenwerkers. Zij komen in toenemende mate in aanraking met deze groep. Jongerenwerkers ervaren het als een knelpunt dat zij niet voldoende geëquipeerd zijn om de soms heftige problematiek in een complexe context te hanteren (Schoot & Van den Broek, 2013). Dit biedt kansen voor vaktherapeuten, daar zij beschikken over de competenties om psychische, sociale en/of emotionele problemen in een complexe context adequaat te hanteren.

Door vaktherapeuten en jongerenwerkers interprofessioneel in de wijk (*outreaching*) te laten werken, kan er op een laagdrempelige wijze worden gewerkt aan psychische problemen van jongeren. Vanuit deze context is de verwachting dat vaktherapeuten de zorg voor kwetsbare jongeren in de wijk kunnen verbeteren door methodische inzet van beeldende, dans en beweging-, drama-, muzikale interventies gericht op therapeutische doelen. Versterking van de eigen kracht van jongeren en van het probleemoplossend vermogen van hun opvoeders en sociale omgeving kan hierbij een belangrijke insteek zijn (NJL, 2013; Van Yperen & Stam, 2010; Van Yperen & Westering, 2010; Van Yperen & Woudenberg, 2011; Cardol, 2012; Van Regenmortel, 2002; 2009).

Community Arts Therapy

Het outreachend werken met inzet van creatieve middelen is in het buitenland al langer een trend onder vaktherapeuten. Het staat bekend onder de term *Community Arts Therapies* (Pavlicevic & Ansdell, 2004). Dit is een recente ontwikkeling waarbij vaktherapie in de ambulante setting (gezinnen, scholen, jongerencentra en wijken) wordt toegepast om gedragsveranderingen bij probleemjongeren te bewerkstelligen. Hierbij maken vaktherapeuten, docenten en jongerenwerkers gebruik van uitgangspunten van beeldende therapie, dans- en bewegingstherapie, dramatherapie, muziektherapie en psychomotorische therapie. In Nederland

is deze vorm van vaktherapie nog onvoldoende ontwikkeld en onderzocht (Schoot & Van den Broek, 2013). Er is hier wel in toenemende mate sprake van sociaal-agogische interventies, waarbij kunstdisciplines, zoals muziek, dans en beweging, beeldend en drama worden ingezet. Veelal wordt dit uitgevoerd door jongerenwerkers, al dan niet in samenwerking met *community artists* (Kooimans, 2009; Nielen, 2013). Vaktherapie wordt daar niet of nauwelijks bij ingezet, terwijl deze bijdrage op basis van internationale literatuur wel potentie lijkt te hebben.

*Jongerenwerkers adviseerden:
“Presenteer je niet als professor of therapist
want dan ben je ze kwijt.”*

Om dit nader uit te zoeken werd nagegaan hoe vaktherapeuten en jongerenwerkers hun krachten kunnen bundelen en aansprekende, laagdrempelige en effectieve interventies voor kwetsbare jongeren kunnen afstemmen op een brede groep van kwetsbare jongeren in de wijk, zodat beschermende factoren van deze jongeren (en hun omgeving) bevorderd worden.

Onderzoeksmethode

Het onderzoeksproject startte met het vormen van *Communities of Practice* (CoP). Een CoP is een groep die bestaat uit leden die een gedeelde belangstelling of passie hebben en een gezamenlijk doel om die belangstelling of passie verder te ontwikkelen (Wenger, 2002). Binnen deze CoP's werden interventies in co-creatie ontwikkeld en vond een evaluatie van het proces en van het ervaren effect plaats. Er werden zes CoP's opgestart rond groepen kwetsbare jongeren volgens de principes van de World Health Organization (2010). De projectleiders oriënteerden zich op bestaande initiatieven en zochten contact met de betrokken jongerenwerkers om de samenwerkingsmogelijkheden te verkennen. Een CoP bestond uit een projectleider (docent-onderzoeker van het lectoraat KenVak), een jongerenwerker, een vaktherapeut dans en beweging, drama, muziek of beeldend en een groep kwetsbare jongeren. In totaal betrof het 5 projectleiders, 4 vaktherapeuten, 6 jongerenwerkers en 56 jongeren. In de specifieke context werd dit nog aangevuld met een mentor, een leerkracht, een gedragswetenschapper, een kinderwerker en een community artist. Bij enkele CoP's was sprake van overlap van rollen. De doelgroep betrof een groep jongeren (jongens en meisjes) van 6 tot 21 jaar, met aanwezige externaliserende problemen of met aanwezigheid van meerdere risicofactoren hiervoor. De betrokken jongerenwerkers benaderden de jongeren voor deelname en beoordeelden of de jongeren

voldeden aan de in- en exclusiecriteria. Jongeren die behoren tot de harde kern van criminele jongeren werden van deelname uitgesloten. Bij de hanggroepjongeren was geen sprake van selectie. De grootte van de zes benaderde groepen varieerde van 7 tot 15 jongeren, tussen 6 en 21 jaar. Per project was de leeftijdsrange smaller. Met uitzondering van één groep meisjes (dans en beweging), bevatten alle groepen zowel jongens als meisjes. Allen hadden affiniteit met de desbetreffende kunstdiscipline. De projecten vonden plaats in aandachtswijken (met uitzondering van het project dans en beweging).

De ontwikkeling van de interventies

Per CoP werd gestuurd op de ontwikkeling van een laagdrempelige interventie die aansloot bij de doelstelling van het project en bij de interesses en behoeften van de jongeren. Gezien de essentiële bijdrage van alle betrokken partijen werd voor de ontwikkeling en afstemming van de interventies gekozen voor een Participerend Actiegericht Onderzoek (PAR). Het actiegerichte element werd gevormd door directe en specifieke aanwijzingen die uit het onderzoek naar voren kwamen voor afstemming op de jongeren (De Boer & Smaling, 2011). Vanwege het participerend karakter van dit ontwikkeldeel van het onderzoek werd tevens gekozen voor de uitgangspunten van responsief onderzoek (Abma & Widdershoven, 2006). Bij deze benadering wordt onderzoek opgevat als een gezamenlijk, interactief zoekproces met belanghebbenden, in dit geval de leden van de CoP. De interventies werden op deze manier ontwikkeld vanuit co-creatie, vanuit gezamenlijke kennis en inzichten (De Boer & Smaling, 2011). Bij responsief onderzoek vindt uitwisseling plaats van perspectieven, hetgeen leidt tot bewustwording en wederzijds begrip (Abma & Widdershoven, 2006). De uitwisseling van perspectieven vond plaats tijdens het gehele proces.

Er werden uiteindelijk in totaal vijf interventies uitgevoerd (zie Tabel 1 en kadertekst voor een typering). De hoeveelheid sessies varieerde van vier tot twaalf bijeenkomsten. In één geval was er sprake van een kick-off-bijeenkomst gecombineerd met een compleet weekend. De interventies hadden enkele gemeenschappelijke kenmerken. Ten eerste opereerden de interventies op het snijvlak van welzijn en (preventieve) psychosociale gezondheidszorg. Ten tweede waren ze samengesteld uit enerzijds activiteiten rond het creatieve proces en anderzijds activiteiten gericht op het psychosociale ontwikkelingsproces van de jongeren. Verder hadden de interventies een positieve benadering gericht op sterke kanten en actieve participatie door jongeren.

Dataverzameling

Om het proces en de ervaren effecten van de interventies te meten werden kwalitatieve en kwantitatieve gegevens

verzameld gedurende de uitvoering van de interventies. Dit vond plaats bij alle partijen van de CoP en op meerdere momenten (zie Tabel 2).

(Responsieve) Procesevaluatie

Om uitwisseling van perspectieven en ervaringen te realiseren én om na te gaan of de interventie verliep zoals

gezamenlijk gepland (behandelintegriteit) werd na afloop van elke bijeenkomst een procesevaluatie met alle betrokkenen gehouden aan de hand van enkele vooraf geformuleerde topics (verwachtingen, verloop en de ervaren bevorderende en belemmerende factoren). De vaktherapeuten verzamelden deze informatie. Aanvullend werden er semi-gestructureerde interviews gehouden door onafhankelijke studenten

Tabel 1: Kenmerken van de oorspronkelijke zes Communities of Practice en van de interventies

Locatie	Centrale betrokkenen bij de evaluaties	Naam interventie	Sessies	Leeftijdswaarde jongeren
Drama Maastricht, Mariaberg	Projectleider Vaktherapeut Jongerenwerker Jongeren (N=7) Community artist	Masterclass Mariaberg	1x kick-off Dag 1 Dag 2 Dag 2 finale	12-19 jaar
Beeldend Maastricht, Bazuinstraat	Projectleider Vaktherapeut Kinderwerker Jongeren (N=9)	Het Bazuinatelier	12 sessies Zomercarrousel	6-12 jaar
Muziek Sittard, Eysenhegge	Projectleider Vaktherapeut Jongerenwerker/vakleerkracht Jongeren (N=8)	Vindplaats School	5 sessies	12-18 jaar
Muziek Stein, Hangplekken	Projectleider Vaktherapeut Jongerenwerker Jongeren (N=circa 15)	Project Kofferbak	Kennismaking ¹	Onbekend
Dans en beweging Cadier en Keer, Keerpunt	Projectleider Vaktherapeut Jongerenwerker/gedragwetenschapper Jongeren (N=8)	Dansproject Stichting Jeugdzorg Sint Jozeph	6 sessies	12-17 jaar
Dans en beweging Kerkrade, Impuls	Projectleider Vaktherapeut Jongerenwerker/gedragwetenschapper Jongeren N=9 (meiden)	Dansproject Jongerenwerk Impuls	4 sessies	15-21 jaar

1 De muziek-interventie 'Project Kofferbak' werd na de kennismaking gestaakt. Door lange tijd tussen de kennismaking en de eerste bijeenkomst bleken de jongeren niet langer gemotiveerd.

Tabel 2: Toegepaste dataverzamelmethode, meetmomenten en participanten

Methoden	Meetmomenten	Participanten
<i>Proces-evaluatie per bijeenkomst</i> Verloop interventie volgens uitgangspunten bevorderende en belemmerende factoren	Na afloop elke sessie	Vaktherapeut met jongeren (en incidenteel jongerenwerker)
<i>Programma-evaluatie inhoud per bijeenkomst</i> Ervaren effecten	Na afloop elke sessie	Vaktherapeut met jongeren (en incidenteel jongerenwerker)
<i>Aanvullende interviews</i> Gestuurd door topiclijst bij alle betrokken professionals CoP	Op afspraak	Doelgerichte selectie van betrokkenen CoP
Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) versie jongeren	Voorafgaand aan de eerste sessie; na afloop van de laatste sessie	Jongeren
Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) versie professional	Voorafgaand aan de eerste sessie; na afloop van de laatste sessie	Professional (jongerenwerker/ kinderwerker/mentor)
Rosenberg Self Esteem Scale (RSE)	Voorafgaand aan de eerste sessie; na afloop van de laatste sessie	Jongeren

bij de professionals van elke CoP. Deze interviews werden gestuurd door een topiclijst. Gezien de aard van de doelgroep hadden alle gehanteerde kwalitatieve methoden een informeel karakter (Ten Haaft, 2011).

Evaluatie van ervaren effecten

Na afloop van elke bijeenkomst was er een programma-evaluatie in dialoog met de betrokkenen om na te gaan welke effecten werden ervaren. Topics hiervoor werden ontleend aan de Helpful Aspects of Therapy Form (Elliott, 2001), te weten 'positieve en negatieve ervaringen en leerervaringen'. Verder werden kwantitatieve gegevens verzameld met de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) en met de Rosenberg Self Esteem Scale (RSE) (Rosenberg, 1965). De SDQ is bedoeld om jongeren met een hoog risico op psychosociale problemen te signaleren en tegelijkertijd sterke kanten van een kind in kaart te brengen. Er werd gekozen voor de vragenlijsten versie jongeren en versie professional/ouders (Van Widenfelt et al., 2003). Beide vragenlijsten bevatten in totaal 25 items, die zijn geformuleerd aan de hand van stellingen. Elk item bevat drie antwoordca-

tegorieën ('niet waar', 'beetje waar', 'zeker waar'). Er zijn vijf subschalen van elk vijf items, namelijk 'emotionele problemen', 'gedragsproblemen', 'hyperactiviteit/aandachts tekort', 'problemen met leeftijdsgenoten' en 'pro-sociaal gedrag'. Een totale probleemscore kan worden berekend door de scores op de subschalen op te tellen (met uitzondering van subschaal 'pro-sociaal gedrag'). Psychometrische kwaliteiten van deze lijst zijn voldoende (Goedhart et al., 2003; Muris et al., 2003). In het kader van het huidige

Bij een op de vijf jongeren verloopt de ontwikkeling niet vlekkeloos en is er sprake van problemen

onderzoek werd ervoor gekozen om enkel de subschalen op te nemen die passen bij de externaliserende problemen van de doelgroep en de focus op het bevorderen van de sterke krachten van de interventies. Dit leidde tot een keuze voor de subschalen 'gedragsproblemen', 'hyperactiviteit'

Het Bazuinatelier

Schoolgaande kinderen, behorend tot het netwerk van een kinderwerker in een aandachtsbuurt in Maastricht, werden uitgenodigd om naar 'Het Bazuinatelier' te komen. Samen met een leerkracht van de basisschool werden zij geselecteerd. De kinderen werd gevraagd hoe zij hun buurt leuker en vrolijker konden maken. Zij werden gestimuleerd om hun ideeën te ontwikkelen en uit te werken. Gedurende een periode van vijf maanden werkten de kinderen in het buurtcentrum aan een ontwerp voor een muurschildering. Er werd toegewerkt naar een feestelijke opening met behulp van de buurt.

Dansprojecten SJSJ en Jongerenwerk Impuls

Aan jongeren die in de eindfase van hun behandeling verkeerden uit diverse groepen van een Justitiële Jeugd-inrichting in Cadier en Keer, werd een aantal dansworkshops aangeboden. De jongeren werden geselecteerd door een gedragswetenschapper en de groepsleiders. Er was een introductiebijeenkomst, zes bijeenkomsten en een evaluatie. De bijeenkomsten vonden plaats na schooltijd in de gymzaal van het instituut. Er werd toegewerkt naar de opname van een dans-videoclip die na afloop werd gepresenteerd aan de betrokkenen.

Op basis van de ervaringen in voorgaand project werd in een jongerencentrum van Impuls te Kerkrade een nieuwe dansgroep samengesteld voor jongeren die extra on-

dersteuning konden gebruiken. Een groep meiden werd geselecteerd door de jongerenwerker. Er waren vier bijeenkomsten. Ook hier werd toegewerkt naar de opname van een dans-videoclip.

Vindplaats School

Gebaseerd op de aanname dat jongeren beter te benaderen zijn via school werd contact opgenomen met het Leerweg Ondersteunend Onderwijs te Sittard. De selectie van jongeren gebeurde door de mentor en de leerkracht muziek. De geselecteerde jongeren namen na schooltijd deel aan vijf muzieksessies in het muzieklokaal van de school. De jongeren speelden in bandformatie en werkten naar een eigen rap of lied met als eindproduct een opname.

Masterclass drama

Voor deze interventie werd aansluiting gezocht bij het buurttheater van een aandachtswijk te Maastricht. De participerende jongeren waren allen al betrokken bij het buurttheater. Naast het jongerenwerk was ook een *community artist* (regisseur) betrokken bij de interventie. De masterclass drama is een kortdurende maar intensieve interventie die zich afspeelde in een weekend. Na een introducerende en voorbereidende kick-off bijeenkomst werd toegewerkt naar een terugspeeltheatervoorstelling voor de buurtbewoners. De bijeenkomsten vonden plaats in het buurtcentrum.

en 'pro-sociaal gedrag'. Een hoge score betekent meer gedragsproblemen, meer hyperactiviteit en minder pro-sociaal gedrag.

De RSES (Rosenberg, 1965) is een zelfevaluatieschaal om het zelfbeeld in kaart te brengen. Het invullen duurt vijf minuten. De beoordeling per item gebeurt op een 4-puntschaal, van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal niet mee eens'. De twaalf items worden opgeteld tot een totaalscore. Een hoge score duidt op een laag zelfbeeld. De schaal heeft goede klinimetrische kwaliteiten (Blascovich & Tomaka, 1993).

Analyse van de data

Kwalitatieve data werden geanalyseerd volgens enkele principes van de *Grounded Theory Methodology* (Strauss & Corbin, 1998). Hiertoe werden data op niveau van de projectgroepen inductief voorzien van open codes, die zo dicht mogelijk bij de ervaring van de respondent lagen. Vervolgens werden codes geordend tot categorieën. Hierbij werd deductief gebruikgemaakt van de bij de dataverzameling gehanteerde (topic)lijsten. Om op generiek niveau uitspraken te kunnen doen, werden de resultaten van de projectgroepen op basis van *constant comparison* verder geordend tot projectgroep overstijgende, generieke categorieën.

De kwantitatieve gegevens werden beschrijvend geanalyseerd. Allereerst werden gemiddelden en standaarddeviaties berekend voor elke meting. Vervolgens werd per jongere de verschilscore per (sub)schaal tussen de voor- en de nameting in kaart gebracht om zodoende een beeld te krijgen van het profiel. Vanwege het geringe aantal jongeren dat de vragenlijsten had ingevuld, werden er geen toetsen toegepast. Het risico zou anders groter zijn dat er foutief geconcludeerd zou worden dat de interventie geen effect laat zien.

Kwaliteitseisen en ethische overwegingen

Om de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te verhogen (Guba & Lincoln, 1995) werd gebruikgemaakt van triangulatie van onderzoekers, onderzoeksmethoden en databronnen. Er werd een *member check* gedaan bij de betrokken professionals. Er werd een *peer-debriefing* gedaan door het voorleggen van (tussentijdse) resultaten aan leden van de CoP en aan het projectleidersoverleg.

Deelname aan het onderzoek was geheel vrijwillig en vond plaats in het kader van de vrije tijd. Ethische aspecten werden besproken met een lector, tevens kinderrechter. Op zijn advies werd vanwege de verwaarloosbare risico's afgezien van een aanvullende medisch-ethische toetsing van het project. Reguliere ethische maatregelen werden in acht genomen. Ouders werden geïnformeerd (schriftelijk en/of mondeling) over de interventie en het onderzoek. Niet

willen deelnemen aan het onderzoek had geen gevolg voor deelname aan de interventie. Alle onderzoeksgegevens werden geanonimiseerd en vertrouwelijk behandeld. In de rapportages werd de anonimiteit en privacy van de jongeren volledig beschermd. De verkregen informatie is niet herleidbaar tot individuen.

Resultaten van de (responsieve) procesevaluatie

De kwalitatieve data gaven inzicht in het participerend proces van ontwikkeling, afstemming en uitvoering van de interventies en in de daarbij ervaren bevorderende en belemmerende factoren. De ervaringen konden worden geordend tot drie groepen beïnvloedende factoren, namelijk de (interdisciplinaire) samenwerking in dialoog met de jongeren, het laagdrempelig karakter van de interventie en tot slot organisatorische en maatschappelijke factoren.

De responsieve evaluaties boden gelegenheid voor bewustwording en erkenning van elkaars wensen en voorkeuren, sterke kanten en beperkingen, verwachtingen, mogelijkheden en werkwijzen. Een relatie gekenmerkt door wederzijds vertrouwen, gelijkwaardigheid, respect en betrokkenheid bleek daarbij cruciaal.

Jongerenwerkers droegen met name bij aan het bereiken en afstemmen op de (zorgmijdende) jongeren door hun vertrouwensrelatie en presentie. Jongerenwerkers adviseerden de vaktherapeuten: "Presenteer je niet als professor of therapeut want dat schrikt af. Dan ben je ze kwijt." Vaktherapeuten presenteerden zich daarom in eerste instantie als kunstvakdocenten. Ze droegen met name bij door hun deskundigheid in de kunstdiscipline, door hun ongedwongen, maar toch methodische aanpak van de

Vaktherapeuten en jongerenwerkers werken interprofessioneel en laagdrempelig in de wijk om de zorg voor kwetsbare jongeren te verbeteren

bijeenkomsten, door hun competenties rond psychosociale problematiek en door de methodische inzet van de vaktherapeutische discipline als non-verbaal communicatiemiddel via supportieve en re-educatieve werkwijzen. Jongeren voelden zich uitgenodigd om hun mening te geven en bijdrage te leveren en ervoeren erkenning voor hun bijdrage. De betrokkenen waren van mening dat het werken aan het kunstproduct werkte als een laagdrempelig, veilig en motiverend aangrijpingspunt voor de ontwikkeling van de jongeren. Een jongere verwoordde dat als volgt: "Ik vond het leuk, er zat veel actie in (...) jullie waren gewoon heel leuk, gezellig en zonder slijmen. Fantastisch."

De positieve benadering, het kortdurend karakter van de interventie, het enthousiasme van de betrokken professionals en het creëren van gelegenheid tot succeservaringen bevorderden dit proces.

Minder positieve en negatieve ervaringen deden zich met name voor in de randvoorwaardelijke sfeer. Een organisatorische belemmerende factor bleek de (geografische) afstand van betrokkenen evenals de (afgebakende) inzet op projectbasis van de vaktherapeuten en projectleiders, discontinuïteit door vakanties en vrije dagen bij de jongerenwerkers en gebrek aan de (flexibele) beschikbaarheid van adequate ruimte. De samenwerking met de gemeente kwam onvoldoende van de grond waardoor de tentoonstelling van het atelier geen doorgang vond. Maatschappelijke onrust in relatie tot transitie in de jeugdzorg bleek een belemmerende factor op maatschappelijk niveau.

Resultaten van de evaluatie van ervaren effecten

Kwalitatief

Uit de kwalitatieve analyses kwamen twee centrale categorieën van ervaren effecten naar voren: sociale ontwikkeling (subcategorieën: interactie, verbinding en samenwerking) en ontwikkeling van de eigen identiteit (subcategorieën: autonomie en zelfbeeld).

De categorie 'sociale ontwikkeling' beschrijft een proces van toenemende samenwerking en interactie van de jongeren in relatie tot de groepsgenoten, professionals en tot de buurt. Wat opvalt is dat deze effectcategorie bij de jongeren van alle projectgroepen naar voren kwam. De subcategorieën omvatten uitingen van luisteren naar elkaar, betrokkenheid, verbondenheid, zeggenschap bij de onderlinge samenwerking en uitbreiding van het gedragsrepertoire en van het probleemoplossend vermogen. Alleen bij de interventies 'Masterclass Mariaberg' (drama) en 'Het Bazuinatelier' (beeldend) betroffen de ervaren effecten ook sociale interactie in relatie tot de buurt. Hier werd een toenemende betrokkenheid en zeggenschap bij de onderlinge samenwerking en bij de leefsituatie in de buurt geuit, evenals een positieve bijdrage aan de leefsituatie in de buurt. Er werden diverse voorbeelden gegeven van wederzijds toenemend begrip, verdraagzaamheid en verantwoordelijkheid.

Enkele uitspraken van jongeren en medewerkers ter illustratie van de sociale ontwikkeling:

“Je kunt van toneel leren om socialer te zijn enzo, omdat je in een groep bent enzo. Je leert eigenlijk best wel veel, alleen al door naar toneel te gaan.”

Jongere van de Masterclass Mariaberg (drama).

“Er is een lijn te zien van afwachtend/aftastend naar grenzen opzoeken/uitproberen naar coöperatief gedrag. (...) Tijdens het opnemen van de videoclip

(laatste sessie) heerst er een positieve dynamiek. De meiden stimuleren en motiveren elkaar. Komen met constructieve ideeën en ideeën die uitvoerbaar zijn.”

Vaktherapeut dans en beweging van Dansproject Stichting Jeugdzorg Sint Joseph.

“De jongeren ondersteunden elkaar in het medium, of waren bijvoorbeeld bereid hun plaats af te staan aan een ander.”

Vaktherapeut muziek van Vindplaats School.

“De kinderen hebben inmiddels veel ideeën, bedenken de meeste belangrijke dingen uit zichzelf, werken vandaag goed samen. Schieten soms door in ideeën, maar zijn wel enthousiast, vooral om zo veel verantwoordelijkheid te mogen nemen en mee te denken.”

Vaktherapeut beeldend van Het Bazuinatelier.

De categorie 'ontwikkeling van identiteit' beschrijft de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de jongere. De ontwikkelde subcategorieën tonen positieve veranderingen in het zelfbeeld (trots, zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde) en in autonomie (bewustwording, reflectie op en verantwoordelijkheid voor eigen gedrag, regie over eigen keuzes en uitbreiding van gedragsmogelijkheden). Over het algemeen kan worden gesteld dat de actieve participatie door jongeren in de uitvoering als ook de evaluatie van de interventie, en het feit dat hun mening en ervaringen serieus werden genomen, bijdroegen aan gevoelens van erkenning en eigenwaarde.

Identiteitsontwikkeling werd expliciet gekoppeld aan talentontwikkeling en aan de ontwikkeling van creatieve inbreng tot talent. Het creatief proces en de ontwikkeling van talent bood aanknopingspunten voor succeservaringen.

Enkele uitspraken van jongeren en medewerkers ter illustratie van de identiteitsontwikkeling:

“Ik moest mijn tekening heel groot op een houten plaat zetten. Dat was best wel moeilijk. Ik heb nog nooit zo'n groot schilderij gemaakt. Maar het is wel mooi geworden en ik vind het te gek, dat het hier straks wordt opgehangen.”

Jongere van Het Bazuinatelier (beeldend).

“Inzet van danselementen bij het structureren van de bewegingen die de jongeren laten zien, zorgt voor concentratie en motivatie. Door het oppikken van bewegingsimpulsen en deze in de choreografie te verwerken voelen jongeren zich gezien.”

Vaktherapeut dans-beweging van Dansproject Stichting Jeugdzorg Sint Joseph.

“Je merkt dat mensen het leuk vinden en dan wil je een stapje hoger, kijken wat de mensen er dan van denken ... Ik wist niet dat ik dat kon.”

Jongere van de Masterclass Mariaberg (drama).

“Er zijn diverse aanwijzingen van de jongeren zelf dat zij meer zichzelf durven zijn en trots zijn op hun deelname.”

Vaktherapeut muziek Vindplaats School.

Kwantitatief

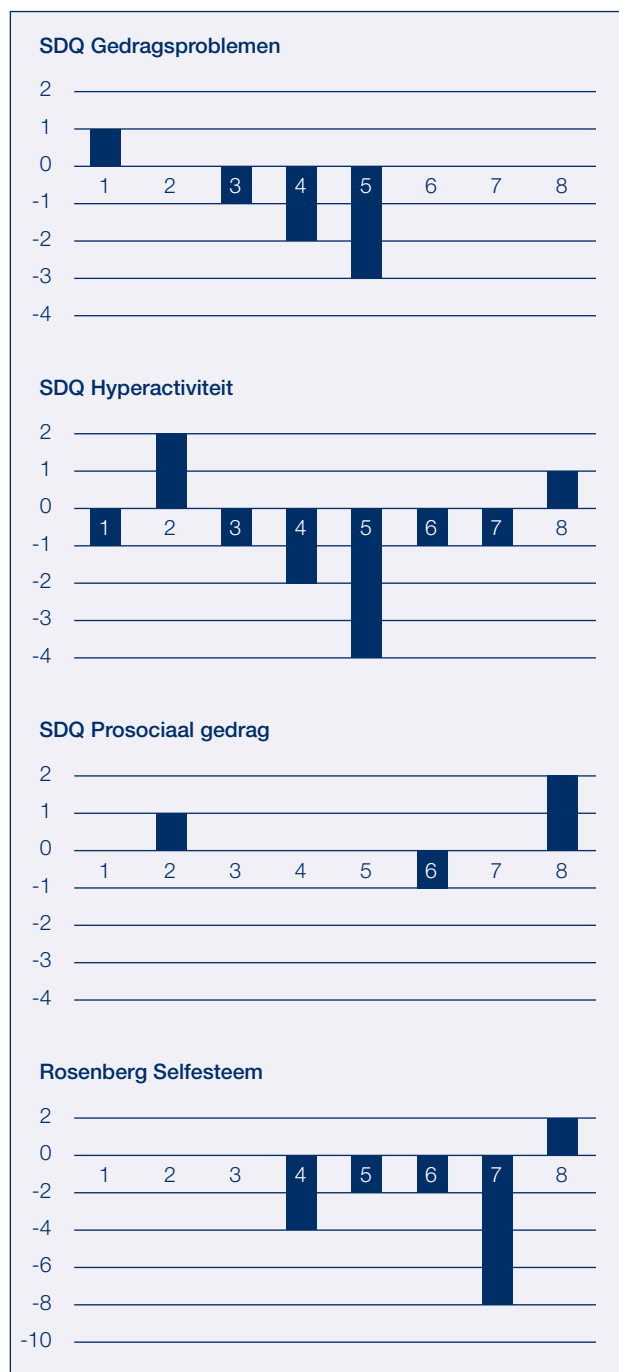
Er waren acht jongeren die zowel bij de voor- als de name-ting vragenlijsten hadden ingevuld (zeven vanuit Masterclass Mariaberg (drama) en één vanuit Het Bazuinatelier (beel-dend). Door ontbrekende waarden kon er voor één persoon geen score worden bepaald voor de subschaal ‘gedrags-problemen’. De gemiddelde scores en de standaarddevi-aties op de SDQ en RSE zijn te zien in Tabel 3. Hieruit valt op te maken dat de SDQ-scores van de jongerenversie een verwachte richting vertonen, namelijk dat de gemiddelde scores na afloop van de interventie lager lijken te zijn in ver-gelijking met voor de interventie. Dat lijkt erop te wijzen dan er sprake is van minder gedragsproblemen en hyperacti-veit en meer pro-sociaal gedrag na afloop van de interventie. De RSE totaalscore liet eenzelfde verandering zien in de verwachte richting, hetgeen zou betekenen dat er na afloop van de interventie een hoger zelfbeeld lijkt te worden erva-ren door de jongere dan voor de interventie. Dit was echter niet zichtbaar bij de SDQ-scores van de professional-versie. Bij de professionals is de SDQ-score na de interventie ho-ger, wat zou betekenen dat de professionals na de interven-tie meer gedragsproblemen ervaren bij de jongeren.

De verschillen per jongere worden getoond in Figuur 1. Wanneer er sprake was van een verandering, dan betrof dit in de meeste gevallen een verandering in de verwachte richting, namelijk een afname van gedragsproblemen (bij drie van de vier jongeren) een afname van hyperactiviteit (bij

Tabel 3: Gemiddelde scores en standaarddeviatie van SDQ versie Jongeren, SDQ versie professional en RSE

Meetinstrument	Voormeting Gem. (SD)	Nameting Gem. (SD)
<i>SDQ-versie Jongeren</i>		
Gedragsproblemen	2,7 (1,7)	1,6 (1,3)
Hyperactiviteit	5,4 (1,6)	4,5 (1,6)
Pro-sociaal gedrag	7,9 (1,7)	8,3 (1,4)
<i>SDQ-versie Professional</i>		
Gedragsproblemen	1,9 (2,3)	2,3 (3,0)
Hyperactiviteit	5,4 (1,6)	5,5 (1,8)
Pro-sociaal gedrag	8,4 (1,5)	8,5 (1,7)
RSE	20,6 (6,0)	17,5 (5,0)

zes van de acht jongeren), een toename van pro-sociaal gedrag (bij twee van de drie jongeren) en een toename van de zelfwaardering (bij vier van de vijf jongeren). Verder wordt zichtbaar dat de veranderingen in positieve richting (daling in scores, behalve bij de subschaal pro-sociaal gedrag)

Figuur 1: Verschillen per jongere voor de SDQ subschalen en de RSE totaalscore.

Noot: Een afname op de scores van de subschalen SDQ gedragsproblemen, SDQ Hyperactiviteit en RSE betekent minder gedragsproblemen, minder hyperactiviteit en een hoger zelfbeeld. Voor de subschaal SDQ prosociaal gedrag geldt dat een toename in score een verbetering betekent wat betreft het pro-sociaal functioneren.

meer uitgesproken waren dan de veranderingen in negatieve richting. De grootste veranderingen zijn zichtbaar voor de subschaal hyperactiviteit en de RSE totaalscore.

Discussie

Vaktherapeuten bleken samen met jongerenwerkers in staat om elkaar te versterken in hun werkwijzen en in co-creatie laagdrempelige interventies af te kunnen stemmen op de jongeren. De relatie met de jongeren, de erkenning van hun bijdrage en het gezamenlijk werken aan een kunstproduct bleken belangrijke succesfactoren bij de ontwikkeling van beschermende factoren bij de jongeren.

Via de CoP traden de betrokken partijen, elk met inzet van hun sterke kanten, gezamenlijk op als *change agents*. Versterking en mobilisering van een goed functionerend netwerk worden ook door Hermans (2010) genoemd als een beschermende factor voor de ontwikkeling van kwetsbare jongeren. Alle geïnventariseerde bevorderende en belemmerende factoren werden aan het eind van dit onderzoeksproject verwerkt tot een checklist 'Do's en Don'ts voor Vaktherapie in het Jongerenwerk'. Deze is te beschouwen als een leidraad voor het succesvol uitvoeren van dergelijke interventies in de toekomst door andere vaktherapeuten en jongerenwerkers met vergelijkbare doelgroepen en situaties (Van den Broek & Schoot, 2013).

De met diverse meetinstrumenten en methoden verkregen kwalitatieve en kwantitatieve resultaten versterken elkaar als het gaat om datgene wat jongeren zelf ervoeren. Het geheel toont een ontwikkeling in de verwachte richting zoals ervaren door de jongeren, namelijk een hoger zelfbeeld, meer ervaren sterke kanten en minder problemen. Met andere woorden, de resultaten lijken te duiden op versterking van beschermende factoren bij de jongeren en hun omgeving, te weten sociale ontwikkeling (individu en buurt) en ontwikkeling van identiteit (zelfbeeld en autonomie).

De ervaringen van de professionals bij de kwalitatieve analyses tonen een ontwikkeling bij de jongeren in het sociaal functioneren en in hun identiteit. Dit kwam niet tot uiting in de kwantitatieve resultaten, waarin de professionals gevraagd werd of en in hoeverre ze vonden dat er sprake was van gedragsproblemen of pro-sociaal gedrag. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de betrokken professionals zich gaandeweg meer bewust zijn geworden van de gedragingen die benoemd werden in de items van het meetinstrument in relatie tot het gedrag van de jongeren. Hierdoor zou het tweede meetmoment een realistischer beeld kunnen geven van het gedrag en kan er geen adequate vergelijking gemaakt worden tussen het eerste en tweede meetmoment.

Een belangrijk element van de interventie was de ontwikkeling van de sterke kanten van de jongeren. Risicojongeren beschikken doorgaans al over sterkten, maar ontlenen deze

veelal aan de straatcultuur. Bovendien werkt dit met name in de eigen (peer)kring en minder in andere sociale verbanden. Het breder inzetbaar maken van de sterke kanten van jongeren in andere sociale verbanden is een doel van talentontwikkeling, waarbij het kunstproces fungeert als een geschikt medium (Van Hoorik, 2011; Metz, 2013).

Doordat er binnen de ontwikkelde interventie de succeservaringen als uitgangspunt worden genomen en er in co-creatie wordt samengewerkt, kan er een veilige basis ontstaan van wederzijds respect en erkenning, waardoor het mogelijk wordt om identiteit, zelfbeeld en sociaal functioneren te laten ontwikkelen en een proces van empowerment in gang te zetten. Het kunstproces was binnen de ontwikkelde interventie een belangrijk middel om dit teweeg te brengen.

Methodologische reflectie

Het participatief en responsief karakter van het onderzoek met de jongeren bood optimaal gelegenheid voor aansluiting bij de jongeren en voor erkenning van hun inbreng. De sterkte van aansluiting bij de natuurlijke sociale context van dit praktijkgerichte onderzoek ging echter gepaard met

*De meningen en ervaringen
werden serieus genomen,
wat bijdroeg aan het gevoel
van erkenning en eigenwaarde*

onderzoek bij kleine, heterogeen samengestelde groepen. Dit staat op gespannen voet met enkele methodologische wetmatigheden zoals het realiseren van voldoende aantal deelnemers en het streven naar een homogene doelgroep (Hutschemaekers, 2009). Door het geringe aantal ingevulde lijsten was het niet mogelijk om te toetsen of er daadwerkelijk verandering zichtbaar was over de tijd over de gehele groep. Daarom werd de verandering in de tijd per jongere onderzocht. De kwantitatieve resultaten moeten daarom met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De relatie tussen de ontwikkeling van beschermende factoren enerzijds en criminaliteit en overlastgevend gedrag anderzijds is in theorie aanwezig, maar kon met dit type onderzoek verder niet worden onderzocht. Ondanks de beperking van de onderzoeksgroep maakte de triangulatie van methoden, instrumenten en databronnen inzichtelijk dat vergelijkbare resultaten naar voren kwamen als het gaat om de ervaringen van de jongeren.

Conclusie

Op meerdere fronten blijkt vaktherapie in het jongerenwerk een positieve ontwikkeling. Dit project laat zien

hoe vaktherapie kan worden ingezet in lerende gemeenschappen met jongerenwerkers en kwetsbare jongeren. Succesfactoren hierbij waren de samenwerkingsrelatie, het gezamenlijk werken aan een kunstproduct, de positieve benadering en de participatie op basis van sterke kanten van alle betrokkenen. De evaluaties leveren aanwijzingen op van een positieve ontwikkeling bij jongeren: minder problemen en een beter zelfbeeld. Daarnaast zijn er signalen uit de buurt betreffende de ontwikkeling van sociaal en cultureel kapitaal, te weten actieve participatie bij de interventie, toenemende tolerantie en verantwoordelijkheid voor de jeugd en trots bij de uitvoering.

De ontwikkelde interventies zijn concrete voorbeelden van hoe jongerenwerkers en vaktherapeuten hun krachten kunnen bundelen binnen de transitie van de jeugdzorg. De ontwikkelde interventies lijken een veelbelovend perspectief om het proces van empowerment van kwetsbare jongeren te bevorderen.

Aanbevelingen

Vanuit dit onderzoeksproject kunnen er vier aanbevelingen worden gedaan. Ten eerste wordt bij verdere implementatie aanbevolen om de buurtbewoners een explicietere rol toe te bedelen bij de uitvoering en presentatie. Verder is het wenselijk om vervolgonderzoek te verrichten naar de effecten van de ontwikkelde interventies bij kwetsbare jongeren op desistance en resistance van delinquent gedrag. Ten derde wordt aanbevolen om alternatieve kwantitatieve onderzoeksmogelijkheden te verkennen rekening houdend met het zorgmijndend karakter van de doelgroep. Tot slot zou in vervolgonderzoek gedifferentieerd moeten worden naar vaktherapeutische discipline, geslacht en leeftijd van de doelgroep, daar dit factoren zijn die beïnvloeden waarom de interventie wel of niet slaagt.

Literatuur

- Abdallah, S., Kooimans M., & Raven, T. (2013). *Perspectieven op Talentontwikkeling in het Jongerenwerk: Succeservaringen, rolmodellen en het rechte pad*. Verkregen van <http://www.hva.nl/kenniscentrum-dmr/wp-content/uploads/2013/11/Perspectieven-op-talentontwikkeling-in-het-jongerenwerk.pdf>
- Abma, T.A. & Widdershoven, G. (2006). *Responsieve methodologie: Interactief onderzoek in de praktijk*. Den Haag: BoomLemma.
- Blascovich, J. & Tomaka, J. (1993). Measures of Self-Esteem. In J.P. Robinson, P.R. Shaver & L.S. Wrightsman (eds.), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. (3th ed., pp. 115-160). Ann Arbor: Institute for Social Research.
- Boer, F. de & Smaling, A. (red.). (2011). *Benaderingen in kwalitatief onderzoek: Een inleiding*. Den Haag: BoomLemma.
- Bogt, T. ter, Dorsselaer, S. van & Vollebergh, W. (2002). *HBSC Nederland 2002: Psychische gezondheid, risicogedrag en welbevinden van Nederlandse scholieren*. Verkregen van http://www.hbsc-nederland.nl/uploads/publicaties/openbaar/HBSC_Rapport_2002.pdf
- Broek, E. van den & Schoot, T. (red.). (2011). *Do's en Don'ts voor Vaktherapie in het Jongerenwerk: Checklist algemene uitgangspunten behandelmethoden/ interventies voor vaktherapie in het jongerenwerk*. Heerlen: Zuyd Hogeschool.
- Cardol, G. (2012). *Eerst denken en dan doen: Over het versterken van de eigen kracht van gezinnen en het beter benutten van het sociale netwerk*. Verkregen van http://www.zuyd.nl/~media/Files/Onderzoek/Kenniskring%20Opvoeden%20in%20het%20Publike%20Domein/cardol_lectoralerede-webversie.pdf
- Crone, E.A.M. (2008). *Het puberende brein: Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Amsterdam: Bakker.
- Crone, E.A.M. (2012). *Het sociale brein van de puber*. Amsterdam: Bakker.
- Donnellan, M.B., Trzesniewski, K.H., Robins, R.W., Moffitt, T. E. & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological science*, 16(4), 328-335.
- Elliot, R. (2001). *Helpful Aspects of Therapy Form*. Verkregen van <http://www.experiential-researchers.org/instruments/elliott/hat.html>
- Gleser, G.G., Green, B.L. & Winget, C. (1981). *Prolonged psychosocial effects of disaster: A study of Buffalo Creek*. New York: Academic Press.
- Goedhart A, Treffers F. & Widenfelt, B. van (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 58, 1018-1035.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Haaft, G. ten (red.). (2011). *Gesneden koek? Tips voor Jeugdonderzoek*. Den Haag: ZonMw.
- Heiden-Attema, N. & Bol, M.W. van der (2000). *Moeilijke jeugd: Risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicjongeren*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Hermanns, J. (2010). Goed geregelde jeugdzorg? In H.M. Pijnenburg (red.), *Zorgen dat het werkt: werkzame factoren in de zorg voor jeugd*, (pp. 61-79). Amsterdam: SWP.
- Hoorik, I. van (2011). *(Hoe) werkt talentontwikkeling bij "risicjongeren"? Bouwstenen voor nader onderzoek*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Hutschemaekers, G. (2009). *Wetten in de weg en praktische bezwaren*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Kooijmans, M. (2009). *Battle zonder knokken: Talentcoaching van risicjongeren*. Amsterdam: SWP.
- Looze, M. de, Dorsselaer, S. van, Roos, S. de, Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, R., . . . & Vollebergh, W. (2013). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van Jongeren in Nederland*. Trimbos instituut, Universiteit van Utrecht. Verkregen van: http://www.hbscnederland.nl/uploads/publicaties/openbaar/hbsc_rapport_2013.pdf
- Metz, J. (2013). *De waarde(n) van het Jongerenwerk*. Hogeschool van Amsterdam. Verkregen van <https://www.hva.nl/wp-content/uploads/2012/01/131008-lectorale-rede-judith-metz.pdf>
- Muris P., Meesters, C. & Berg, F. van den (2003). The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Further evidence for its reliability and validity in a community sample of Dutch children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12, 1-8.
- Nielen, M. (2013). *Community arts door de ogen van de maker: Een persoonlijk verslag van Marij Nielen*. Verkregen van <http://issuu.com/vrede/docs/publicatieklinkersvoorterweijde>
- NJI, (2013). *Thesaurus van het Nederlands Jeugdinstituut*. Verkregen van <http://www.nji.nl/Transitie-jeugdzorg>
- NJI, (2013). *Transitie jeugdzorg*. Verkregen van <http://www.nji.nl/Transitie-jeugdzorg>
- O' Cathain, A., Murphy, E. & Nicholl, J. (2007). Integration and publications as indicators of "yield" from mixed methods studies. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 147-163.
- Pavlicevic, M. & Ansdell, G. (Eds.) (2004). *Community music therapy*. London; New York: Jessica Kingsley.
- Plaisirs, J. (2007). *Jong en veelbelovend: Ontwikkeling van erkende gedragsinterventies voor jeugdige delinquenten door de Raad voor de Kinderbescherming*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming, Landelijk Bureau.

- Regenmortel, T. van (2002). *Empowerment en maatzorg: een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*. Leuven: Acco.
- Regenmortel, T. van (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusieve en moderne zorg. In: *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 18(4), 22-42.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Schoot, T. & Broek, E. van den (red). (2013). *Vaktherapie binnen de setting van het Jongerenwerk: Resultaten van de inventarisatiefase maart-oktober 2011*. Heerlen: Zuyd Hogeschool.
- Smeijsters, H. (2010). Praktijkonderzoek naar interventies: Vaktherapie in Justitiële Jeugdinstellingen en Gesloten Jeugdzorg. *Tijdschrift voor Vaktherapie*, 1, 9-17.
- Strauss, A.L. & Corbin, J.M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wetenschappelijke Raad van Regeringsbeleid (WRR) (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren (r83 janog)*. Amsterdam: AU
- Widenfelt, B.M. van, Goedhart, A.W., Treffers, P.D. & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12(6), 281-289.
- Yperen, T.A. van & Stam, P. (2010). *Opvoeden versterken*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Verkregen van <http://www.vng.nl>
- Yperen, T.A. van & Westering, Y.C. van (2010). *Pijlers voor nieuw jeugdbeleid*. Verkregen van http://www.nji.nl/Pijlers_voor_nieuw_jeugdbeleid_2010.pdf
- Yperen, T.A. van & Woudenberg, A. van (2011). *Werk in uitvoering: Bouwen aan het nieuwe jeugdinstel*. Verkregen van http://www.nji.nl/nl/Werk_in_uitvoering.pdf
- Weerman, F.M., & van der Laan, P.H. (2006). De relatie tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit. *Justitiële Verkenningen*, 32(6), 39-53.
- Wenger, E., McDermott, R. & Snyder, W.M. (2002). *Cultivating Communities of Practice: A Guide to managing knowledge*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren (r83 jan 09)*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- World Health Organization (2010). *Framework for Action on interprofessional Education & Collaborative Practice*. Verkregen van http://whqlibdoc.who.int/hq/2010/WHO_HRH_HPN_10.3_eng.pdf

Over de auteurs

Tineke Schoot is hoofddocent en onderzoeker aan Zuyd Hogeschool. Zij was als programmaleider verbonden aan het RAAK-programma 'Vaktherapie in het Jongerenwerk'. Momenteel coördineert zij vanuit KenVak een aantal vervolgactiviteiten rond dit programma.

E: Tineke.schoot@zuyd.nl

Susan van Hooren is lector van het landelijk lectoraat Kennisontwikkeling Vaktherapieën en teamleider van de landelijke masteropleiding 'Master of Arts Therapies'. Daarnaast is zij als universitair docent werkzaam bij de faculteit Psychologie en Onderwijswetenschappen van de Open Universiteit.

Dankwoord

Wij danken de projectleiders Elsa van den Broek, Gemmy Willemars, Ina van Keulen, Nanon Janssen en Peter Daemen, en alle betrokkenen van de Communities of Practice voor hun participatie.

Daarnaast danken wij de partners van het consortium: Trajekt Heuveland, Stichting Jeugdzorg Sint Joseph, Herlaarhof, Hogeschool Utrecht, Zuyd Hogeschool.

Samenvatting

Vaktherapeuten (drama, beeldend, dans en beweging, muziek) en jongerenwerkers zochten gezamenlijk naar invulling van de transitie in de Jeugdzorg. Daartoe hebben zij Communities of Practice ingericht. Middels participerend actieonderzoek en responsieve evaluaties werden interprofessionele interventies afgestemd op kwetsbare jongeren. Het doel was om beschermende factoren van jongeren te bevorderen en externaliserend probleemgedrag te voorkomen. Het evaluatieonderzoek toont aanwijzingen dat de interventies een bijdrage lijken te leveren aan de sociale ontwikkeling en het zelfbeeld van jongeren. De ontwikkelde innovatieve samenwerkingsverbanden en interventies lijken een veelbelovend perspectief om het proces van empowerment van kwetsbare jongeren te bevorderen. ■

Informatie over de gehanteerde vaktherapeutische werkwijzen, methoden en werkvormen is te vinden op www.kenvak.nl.

advertentie

RINO

Cognitieve gedragstherapie en vaktherapie I
www.rino.nl/810 start 21 september 2015

Schematherapie en vaktherapie
www.rino.nl/825 start 23 september 2015

Interpersoonlijke psychotherapie (IPT) en vaktherapie
www.rino.nl/829 30 oktober en 9 november 2015

7 belangrijke thema's in de vaktherapie
www.rino.nl/874 start 4 november 2015

Een eigen praktijk
www.rino.nl/857 13 en 27 november 2015

Groepsdynamica
www.rino.nl/416 najaar 2015

Seksueel misbruik van adolescenten
www.rino.nl/552 start 7 maart 2016

TIP: Zoek op onze website op trefwoord VAKTHERAPEUT

www.rino.nl

Leidseplein 5 - 1017 PR Amsterdam - (020) 625 08 03 - info@rino.nl